

Огляд книги *Наслідування в ранньому християнстві: мімесис та релігійно-етичне формування*

Imitation in Early Christianity: Mimesis and Religious-Ethical Formation. By Cornelis Bennema. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 2025, xviii + 446 p.; ISBN 978-0-8028-7992-9 (hbk.); 47.99 GBP.

Богдан ДЕРКАЧ
Український католицький університет, Львів, Україна

ORCID: 0009-0005-3638-1807

У своїй новій монографії «Наслідування в ранньому християнстві: мімесис та релігійно-етичне формування» Корнеліс Беннема, британський дослідник, який у минулому вже присвятив монографію темі мімесису в новозавітному корпусі Івана¹, пропонує читачам перше комплексне дослідження мімесису як центральної релігійно-етичної концепції раннього християнства. Беннема ставить за мету вийти за межі примітивного розуміння мімесису як «імітування» і натомість представляє його як певний герменевтичний процес, що відігравав ключову роль у становленні етичної парадигми перших християн.

Головна теза Беннеми полягає в тому, що «ранньохристиянський мімесис — це динамічний, партисипативний, творчий і когнітивний процес, що відбувається в контексті божественної родинної освіти з метою, аби християни уособлювали Христа та уподібнювалися до Нього характером і поведінкою»². Тобто наслідування подається як дидактичний інструмент для духовної трансформації вірян.

Книга має чітку тричастинну структуру, яка послідовно веде читача від історичних витоків концепції мімесису до її богословського синтезу.

Частина перша — «Мімесис в античності» — закладає фундамент, досліджуючи джерела мімесису в греко-римській та юдейській традиціях. Тут Беннема вступає в дискусію щодо походження ранньохристиянського уявлення про

1 Benjamin E. Reynolds, *Mimesis in the Johannine Literature: An Intertextual and Theological Approach* (London: T&T Clark, 2017).

2 Benjamin E. Reynolds, *Imitation in Early Christianity: A Theological and Ethical Formation* (Grand Rapids, MI: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2025), 24.

наслідування. На противагу тим, хто вбачає його коріння виключно в Старому Завіті (Єврейських Писаннях), Беннема переконливо доводить, що ця концепція зародилася саме в греко-римській думці та лише згодом її було ввібрано юдаїзмом часів Другого Храму і раннім християнством — через так званий процес еллінізації, хоча зазначає також і те, що сам Старий Завіт містить критично важливі передумови для плідної рецепції греко-римського мотиву мімесису, який, безперечно, присутній в Єврейських Писаннях, але значно скромнішою мірою.

Частина друга — «Мімесис у ранньому християнстві» — є серцевиною монографії. Вона містить ґрунтовний екзегетичний аналіз усього корпусу ранньохристиянської літератури: від новозавітних текстів до писань Апостольських Отців. Особливу увагу автор приділяє новозавітним текстам апостолів Івана та Павла, у яких, як показує Беннема, концепція мімесису розкрита найповніше. Цей розділ приємно вражає прагненням автора добросовісно обґрунтовувати кожен висновок надійною документальною основою.

Частина третя — «Синтез» — підсумовує результати дослідження. Беннема не лише систематизує свої знахідки, а й розглядає герменевтику мімесису як складний процес і пропонує роздуми про його актуальність для життя сучасних християнських спільнот.

Однією з найсильніших сторін праці є її методологічна виваженість та витонченість. Беннема свідомо розширює семантичне поле мімесису, не обмежуючись лише лексею *μιμεῖσθαι*. Він аналізує терміни, що позначають «приклад» (*τύπος, ὑπόδειγμα*), а також порівняльні частки (*καθώς, ὡςπερ*), щоб виявити приховані або неявні випадки наслідування. Такий підхід дозволяє побачити, наскільки глибоко ідея мімесису пронизує тканину новозавітних текстів та ранньохристиянської думки. Автор запроваджує інструмент розрізнення — «міметичний континуум», оцінюючи кожен потенційний випадок як «слабкий», «середній» або «сильний». Це надає його дослідженню гнучкості та виваженості, хоча воно може видатися й дещо суб'єктивним, оскільки чіткі критерії для такої класифікації не завжди очевидні, що, втім, визнає й сам автор.

Найважливіший внесок книги полягає у відновленні центрального місця мімесису в ранньохристиянській етиці. Беннема переконливо показує, що наслідування було не просто периферійним, а ключовим механізмом морального формування. Його концепція «божественної родинної освіти» (*divine family education*) є надзвичайно життєздатною інтерпретаційною рамкою. У цій моделі Ісус наслідує Отця, а віряни — як «діти Божі» — наслідують Ісуса. Це творчий процес, що вимагає «морального міркування» (*moral reasoning*) для інтерпретації та втілення прикладу Христа як у власному житті, так і в житті спільноти.

Водночас деякі аспекти праці можуть викликати дискусію. Наприклад, висновок автора про те, що мімесис відіграє лише периферійну роль в етиці авторів синоптичних Євангелій, може бути обґрунтовано оскаржений тими, хто вбачає у концепті учнівства (*ἀκολούθεῖν*) більш іманентний міметичний вимір, ніж це допускає Беннема. Крім того, розширюючи семантичне поле мімесису,

дослідник іноді ризикує розмити межу між власне мімесисом та метафоричною аналогією, хоча він і пропонує критерії для їх розрізнення.

Попри ці незначні критичні зауваження, «Наслідування в ранньому християнстві» є працею виняткової якості та дослідницької проникливості. Її всеосяжність, методологічна строгість та богословська глибина роблять її обов'язковою для прочитання всіма, хто цікавиться новозавітною етикою, патристикою та питаннями духовного формування. Беннема переконливо презентує, що мімесис є невід'ємною частиною етосу ранньохристиянської ідентичності. Ця монографія має всі шанси стати відправною точкою для майбутніх дослідницьких дискусій на цю тему.

Bogdan DERKACH
Ukrainian Catholic University, Lviv, Ukraine

ORCID: 0009-0005-3638-1807

Надійшла до редакції / Received 23.08.2025
Прийнята до публікації / Accepted 04.11.2025